

De verborgen aantrekkingskracht van Parkstad-Limburg ¹⁾

Elie Smeulders en Jan Latten

Parkstad-Limburg kampt met een dalend bevolkingsaantal, mede doordat velen uit de regio vertrekken. In vergelijking met het gemiddelde patroon voor de Nederlandse bevolking wonen relatief veel oorspronkelijke 'Parkstadters' elders in het land. De uittocht genereert echter ook retourmigratie. Tussen 1999 en 2005 is circa 4 procent van de oorspronkelijke inwoners van Parkstad-Limburg terugverhuisd naar één van de gemeenten van Parkstad-Limburg. Dat is meer dan kan worden waargenomen voor overige inwoners van Nederland. Dit kan een interessante insteek zijn voor regionale beleidsvragen inzake bevolkingsontwikkeling en woningbouw.

1. Inleiding

Als mensen denken hun leven elders te kunnen verbeteren, trekken ze weg. Dat doen emigranten die een nieuw leven beginnen, dat doen jongeren die naar een universiteitsstad verhuizen of gezinnen die op enige afstand van hun huidige woonplek het huis van hun dromen vinden. Het zijn drie beweegredenen die ook spelen bij de uitgaande verhuisstromen vanuit Parkstad-Limburg, een samenwerkingsverband tussen Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Brunssum, Voerendaal, Onderbanken en Simpelveld dat tot doel heeft de bevolkingsafname regionaal te benaderen.

Bijzonder in de situatie van Parkstad-Limburg is dat meer mensen wegtrekken dan terugkeren. Daarbij is de overmaat aan vertrekkenden niet van recente datum. Met het sluiten van de mijnen aan het begin van de jaren zeventig, kwam aan de aantrekkende werking van de werkgelegenheid in het gebied abrupt een einde. Verlies aan werkgelegenheid vormde sindsdien voor velen een pushfactor. Veel 'Parkstadters' zijn vanwege een baan elders in Limburg of in andere delen van het land gaan wonen. Later droeg ook de groeiende participatie in hoger onderwijs van nieuwere generaties, net als in andere gebieden, bij aan een relatief toenemende uitstroom van jongvolwassenen naar universiteitssteden elders in Nederland. Eind jaren negentig kwam daar in de Parkstad-Limburg regio nog een uitstroom van 'woon'-migranten bij. Zij gingen op korte afstand over de grens in Duitsland en België wonen. Nu, bijna veertig jaar later, woont dan ook een omvangrijke groep oorspronkelijke Parkstadters elders in het land. Velen onder hen hebben wellicht een groot deel van hun actieve levensloop achter zich en zijn niet meer gebonden aan een baan. Anderen zijn over een aantal jaren toe aan terugtrekking uit de arbeidsmarkt. Wellicht dat 'heimwee' (Draaisma, 2008) dan voor hen een belangrijker motief voor woonplaats-

keuze wordt, of dat ze, als calculerende burgers, naar een gunstiger prijs/kwaliteit-verhouding zoeken als het om wonen gaat. Zeker als men aan het eind van de arbeidscarrière beschikt over een eigen huis in een duurdere regio met veel werkgelegenheid, kan de geboortegrond om emotionele of calculerende redenen weer aantrekkelijk worden. Feit blijft dat zelfs emigranten niet voorgoed in het buitenland blijven: de helft van alle emigranten blijkt binnen acht jaar weer terug te keren naar Nederland (Nicolaas, 2004). Het omgekeerde geldt ook: immigranten blijven vaak ook maar tijdelijk. Van de westerse immigranten in Nederland is twee derde van de mannen en ruim de helft van de vrouwen na tien jaar weer vertrokken uit Nederland (Nicolaas, 2007). Wat geldt voor internationale migratie zal wellicht ook zichtbaar zijn als het gaat om binnenlandse verhuisbewegingen.

Daarom is het interessant om na te gaan hoeveel oorspronkelijke Parkstadters elders in Nederland wonen en hoe velen weer terugkeren naar Parkstad-Limburg. Kennis van terugkeeransen is van belang met het oog op de toekomst: men kan zo een idee krijgen van het aantal mensen dat mogelijk terugkeert. Maar bovendien hoeft de huidige terugkeerkans geen onveranderlijk gegeven te zijn. Men kan immers ook beleid richten op vergroting van de groep terugkerenden.

Parkstad-Limburg heeft niet als beleidsvisie om krimp tegen te gaan door bijvoorbeeld nieuwe bevolkingsgroepen aan te trekken met extra woningbouwplannen, maar accepteert bevolkingskrimp en wil daar op een pragmatische manier mee omgaan (Gerichhauzen en Dogterom, 2007). Wel wordt geprobeerd om de binding met de regio van de huidige Parkstadbevolking te verbeteren, zodat in de toekomst minder mensen Parkstad zullen verlaten. Toch wordt in *Lekker thuis in Parkstad* (Stipo Consult, 2004), een regionale visie op het wonen en de woonmilieus in Parkstad-Limburg, aangegeven dat 'terugkeerouderen' een kansrijke doelgroep kunnen zijn voor Parkstad. 'Terugkeerouderen' zijn actieve, goed bemiddelde senioren die voor werk zijn weggetrokken en teruggaan naar hun herkomstregio. Het nieuwe beleid zou zich kunnen richten op de ontwikkeling van woonmilieus die ouderen aantrekken of verleiden terug te keren naar hun geboortestreek.

Tot nog toe was het vrijwel onmogelijk te beschikken over kwantitatieve gegevens over terugkerenden of het potentieel aan terugkerenden. Voor het eerst kan nu met gegevens van het CBS het verhuisgedrag van oorspronkelijke inwoners van het Parkstad-Limburg gebied (als de betreffende personen nog in Nederland wonen) in beeld worden gebracht. Dit artikel richt zich op retourmigratie in de periode 1999–2005 van personen die gedurende diezelfde periode in Nederland woonden en in Parkstad-Limburg zijn geboren. Allereerst wordt nagegaan hoeveel geboren Parkstadters elders in Nederland wonen en in welke mate zij een selectieve categorie vormen qua achtergrondkenmerken. Vervolgens wordt onderzocht hoe groot hun terugkeeransen naar Parkstad-Limburg is. Ook wordt een beeld geschetst van een aantal veranderingen die zich voordoen

¹⁾ Deze bijdrage is in vergelijkbare vorm ook verschenen in, Latten J. en S. Musted (red.), 2009, De nieuwe groei heet krimp. Een perspectief voor Parkstad Limburg, NICIS Institute, Den Haag,

Gegevens en methode

Om de invloed van verschillende kenmerken op het terugverhuizen van geboren Parkstadters te onderzoeken, is gebruik gemaakt van gegevens van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) betreffende geslacht, leeftijd, huishoudens-type, inkomsten, woningeigendom, de mate van stedelijkheid van de buurt en de afstand tot Parkstad-Limburg. Helaas bevatte het SSB op het moment van deze analyse nog geen definitieve of hanteerbare gegevens over opleidingsniveau, gezondheid en ouder-kindrelaties.

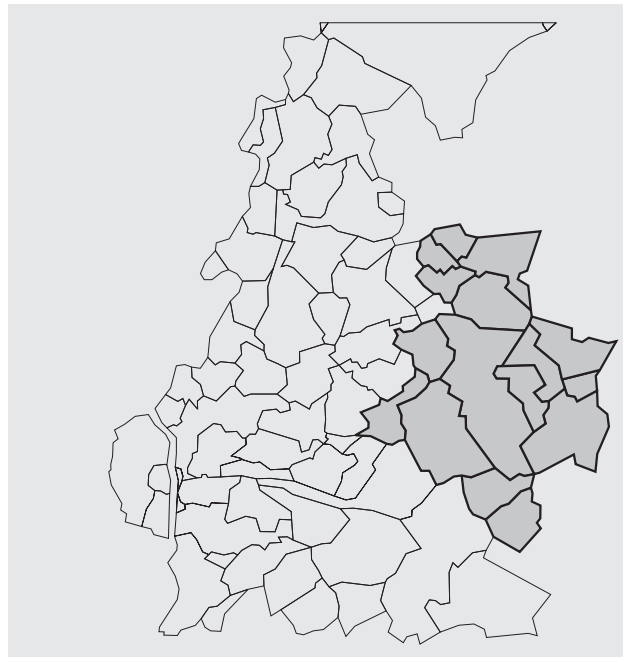
De gegevens hebben betrekking op alle mensen die vóór 1999 in een van de gemeenten van Parkstad-Limburg zijn geboren en die in 2005 nog steeds in Nederland woonden. Overledenen, geboren en mensen die naar het buitenland zijn gemigreerd tussen 1999 en 2005 zijn buiten beschouwing gelaten.

De hoogte van het huishoudensinkomen is gebaseerd op de maandelijkse persoonlijke inkomsten (het totaal aan loon, winst als zelfstandige, uitkeringen, pensioen en studiefinancieringen) van alle leden van het huishouden waar de persoon deel van uitmaakt. Uitgangspunt is dat de welvaart van een persoon afhankelijk is van de totale inkomsten van het huishouden. Om de welvaart van alleenstaanden te kunnen vergelijken met grotere huishoudens zijn de maandelijkse huishoudensinkomsten gecorrigeerd voor verschillen in samenstelling van het huishouden. Met behulp van equivalentiefactoren zijn de huishoudensinkomsten herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden, zodat de inkomens onderling vergelijkbaar zijn. De hoogte van de equivalentiefactoren is afkomstig uit het Armoedebereik 2006 van het CBS en SCP (Otten et al., 2006).

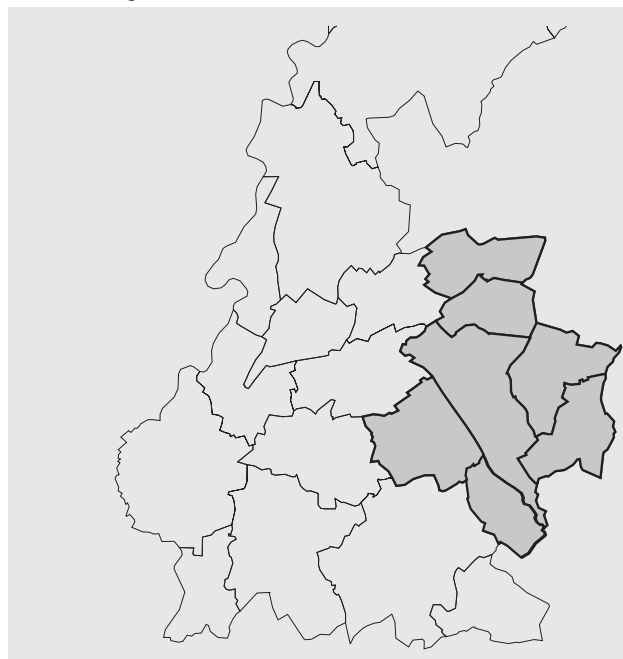
Om de terugkeer kans van oorspronkelijke Parkstadters te berekenen zijn de woongemeente in 1999 en de woongemeente in 2005 met elkaar vergeleken. Iemand is als retourmigrant opgevat als hij of zij in 1999 buiten Parkstad-Limburg woonde maar in 2005 weer in een van de zeven gemeenten van Parkstad-Limburg. Omdat gebruik wordt gemaakt van twee peilmomenten is het mogelijk dat een aantal mensen tussen 2000 en 2004 is terugverhuisd naar Parkstad maar ook weer is vertrokken. Deze mensen zijn niet als retourmigrant aangemerkt. Telkens zijn alleen de verhuizingen meegeteld die tussen gemeenten plaatsvonden. De categorie 'niet verhuisd' in de analyses betekent daarom niet verhuisd of verhuisd binnen dezelfde gemeente tussen 1999 en 2005.

De personen die in Parkstad-Limburg zijn geboren komen uit 18 voormalige gemeenten binnen het gebied. In een tijdsbestek van ongeveer een eeuw is door gemeentelijke herindelingen het aantal gemeenten in de huidige Parkstadregio afgenomen van 18 gemeenten naar de 7 gemeenten zoals we die nu kennen. Om ook de mensen in de analyses te betrekken die in een 'historische' gemeente zijn geboren, is een vertaling gemaakt van de oude gemeenten naar de 7 gemeenten van Parkstad-Limburg. De *grafiek* geeft alle historische gemeenten weer waarin de Parkstadters zijn geboren. Meer dan de helft is in Heerlen geboren (54 procent), gevolgd door Kerkrade (16 procent) en Brunssum (10 procent).

1a. Parkstad gemeenten in 1900

1a. Parkstad gemeenten in 2005

in de persoonlijke omstandigheden als men daadwerkelijk in de periode tussen 1999 en 2005 is teruggekeerd.

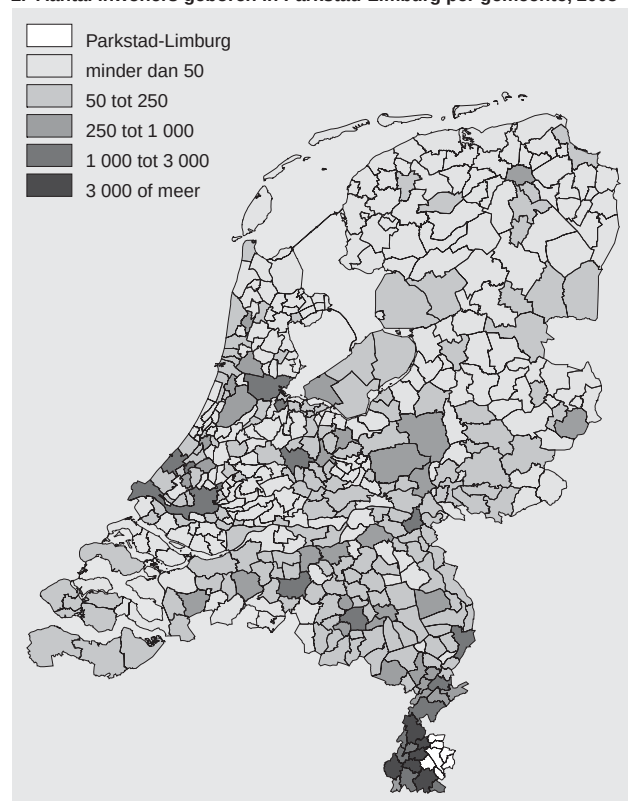
2. Waar wonen de oorspronkelijke Parkstadters in Nederland?

Van de ruim 264 duizend personen die in 2005 in Nederland wonen en in Parkstad-Limburg zijn geboren, wonen er ongeveer 100 duizend (37 procent) buiten Parkstad-Limburg. De kaart laat zien waar de geboren Parkstadters in Nederland wonen. Het overgrote deel woont in Zuid-Limburg zelf, in de aangrenzende gemeenten van Parkstad. Uiteraard kan het te maken hebben met het feit dat men op enige afstand een partner heeft gevonden, maar

het kan ook duiden op een vorm van suburbanisatie. Ook in de gemeente Maastricht, die haar eigen aantrekkingskracht heeft vanwege onder andere de universiteit en regionale bestuursfuncties, wonen vrij veel ex-Parkstadters. Afgezien van Zuid-Limburg springen de grote steden in de Randstad in het oog als woonplek van oorspronkelijke inwoners van Parkstad-Limburg. In Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht wonen telkens duizend tot 3 duizend Parkstadters. Waarschijnlijk zijn velen voor werk en opleidingsmogelijkheden naar de Randstad verhuisd. Ook de steden in het zuiden van het land laten een groot aantal ex-Parkstadters zien, zoals Venlo, Eindhoven, Tilburg en Nijmegen. In het Noorden woont een relatief groot aantal ex-Parkstadters in de stad Groningen, en ook de gemeente Enschede heeft een aantal ex-Parkstadters aangetrokken.

Over het algemeen blijkt uit het kaartbeeld dat de geboren Parkstadters veelal in de grote steden in de Randstad en in de provinciesteden in het zuidelijke deel van Nederland wonen. In veel van deze gemeenten is een universiteit aanwezig. Dit geeft al aan dat het waarschijnlijk om studenten en hoger opgeleiden gaat die vanwege hun opleiding of een baan naar andere gemeenten in Nederland verhuizen. Ongetwijfeld zijn geboren Parkstadters ook naar het buitenland geëmigreerd of zijn ze net over de grens in België of Duitsland gaan wonen.

2. Aantal inwoners geboren in Parkstad-Limburg per gemeente, 2005

2.1 Kenmerken van geboren Parkstadters die elders in Nederland wonen

Wat precies het motief voor vertrek is geweest van de 100 duizend ex-Parkstadters, is met de beschikbare gege-

vens van het CBS niet te achterhalen. De gegevens kunnen wel een antwoord geven op de vraag of de elders wonenden opvallend andere kenmerken hebben, bijvoorbeeld als het gaat om zaken als leeftijd of inkomsten. In *staat 1* worden ex-Parkstadters en degenen die in Parkstad-Limburg wonen vergeleken naar een aantal van hun achtergrondkenmerken. De verschillen in samenstelling tussen ex-Parkstadters en Parkstadters zijn indicatief voor een selectieve uitstroom. Op deze manier wordt indirect een indruk verkregen over welke geboren Parkstadters uit het gebied zijn vertrokken.

Vooraf 35- tot 45-jarigen

Onder voormalige Parkstadters die elders in het land wonen, zijn noch mannen noch vrouwen oververtegenwoordigd. Leeftijd vertoont wel selectiviteit, waarbij opvalt dat voormalige Parkstadters nogal eens van middelbare leeftijd zijn. Onder de geboren Parkstadters die elders wonen, blijken de 35- tot en 45-jarigen sterk te zijn vertegenwoordigd. Naar verhouding wonen 55- tot 70-jarigen en 70-plussers minder vaak buiten Parkstad. Dit komt mogelijk doordat deze generatie in hun jeugd minder snel verhuisde naar elders in het land of doordat een deel van deze ouderen (die wel waren vertrokken) inmiddels is teruggekeerd. Daarnaast kan het percentage van deze generatie gedeplateerd zijn doordat personen van deze leeftijd soms al zijn overleden.

Staat 1
Kenmerken van geboren Parkstadters wonend in Parkstad en wonend buiten Parkstad, 1999 (verticaal gepercentreerd, n=264.100)

	Wonend buiten Parkstad	Wonend in Parkstad
	%	
Geslacht		
Man	49	50
Vrouw	51	50
Leeftijd		
17 jaar of jonger	14	25
18– 24 jaar	7	8
25– 34 jaar	16	14
35– 44 jaar	22	17
45– 54 jaar	18	15
55– 69 jaar	16	15
70 jaar of ouder	6	6
Plaats in huishouden		
Kind	19	32
Alleenstaande	15	11
Partner zonder thuiswonende kinderen	30	26
Partner met thuiswonende kinderen	31	26
Ouder van eenouderhuishouden	2	2
Overig	3	2
Huishoudensinkomsten		
Laag (<1250 euro)	26	37
Midden (1250–2250 euro)	37	44
Hoog (>2250 euro)	37	19
Woning eigendom		
Huurwoning	35	41
Koopwoning	65	59
Stedelijkheid buurt 1999		
Niet stedelijk	31	6
Weinig stedelijk	23	20
Matig stedelijk	18	39
Sterk stedelijk	17	35
Zeer sterk stedelijk	12	1

Vaak paren met of zonder kinderen

Onder geboren Parkstadters die in 1999 buiten Parkstad wonen, komen relatief veel paren met of zonder thuiswonende kinderen voor. Zij maken gezamenlijk meer dan 60 procent uit van de ex-Parkstadters. Dit past bij het beeld van de concentratie onder dertigers en veertigers. Ook alleenstaanden zijn onder de ex-Parkstadters relatief sterk vertegenwoordigd. Dat kunnen zowel jongeren zijn als oudere alleenstaanden. Ruim 15 procent is alleenstaand. Kinderen komen weinig voor. Waarschijnlijk komt dit doordat men als alleenstaande of paar zonder kinderen vertrekt en pas op de nieuwe woonplek aan een gezin begint. Die kinderen zijn geen geboren Parkstadters meer.

Hogere inkomens en meer eigen huizen

Ex-Parkstadters hebben vaker relatief hoge huishoudensinkomsten. Maar liefst 37 procent van de ex-Parkstadters heeft een hoog huishoudensinkomen, tegenover 19 procent van de Parkstad-bewoners. Ook dit kan te maken hebben met het wegtrekken van talentvolle personen uit Parkstad voor betere werk- en opleidingsmogelijkheden. Niet verwonderlijk is dan dat onder de oorspronkelijke Parkstadters die elders in Nederland wonen relatief veel personen in een koopwoning wonen. Dit hangt immers nog steeds samen met de hoogte van het huishoudensinkomen. Geboren Parkstadters die nog steeds in Parkstad wonen, hebben juist relatief vaker een huurwoning. Daarbij wonen oorspronkelijke Parkstadters die buiten Parkstad-Limburg wonen, opvallend genoeg ofwel vaker in een niet-stedelijke buurt ofwel vaker in een zeer sterk stedelijke buurt, twee woonmilieus die in Parkstad-Limburg nauwelijks aanwezig zijn. Parkstad-Limburg zelf kent relatief veel matig stedelijke en sterk stedelijke buurten. Kortom, onder de geboren Parkstadters elders in Nederland bevinden zich relatief veel personen van jongere of middelbare leeftijd, in een (beginnende) gezinsfase, met een relatief hoog inkomen en een eigen huis in een zeer sterk stedelijke of juist landelijke omgeving.

3. Feitelijke retourmigratie van geboren Parkstadters

Van de ruim 264 duizend personen die anno 1999 in Nederland woonden en in Parkstad-Limburg waren geboren, woonden er 100 duizend buiten Parkstad-Limburg of elders in Nederland. De laatstgenoemde groep is de groep

waarop dit onderzoek zich richt en die, statistisch gezien, kans maakt op retourmigratie naar Parkstad-Limburg. Van de genoemde 100 duizend geboren Parkstadters is in de periode 1999–2005 ruim 82 procent niet of binnen hun toenmalige woongemeente verhuisd, 4 procent is terugverhuisd naar één van de Parkstad-gemeenten en 14 procent naar een andere gemeente in Nederland. Dit komt neer op bijna 4 duizend retourmigranten over een periode van zes jaar.

Parkstad-Limburg trekt veel 25- tot 35-jarigen

Staat 2 geeft van alle geboren Parkstadters die in 1999 buiten Parkstad-Limburg woonden, het verhuisgedrag weer per leeftijdscategorie voor de periode 1999–2005. In absolute zin zijn het, naast de 18- tot 25-jarigen, vooral de 25- tot 35-jarigen die, met 1,1 duizend retourmigranten, de stroom terugkerenden domineren. De levensfase rond de dertig is de fase waarin veel belangrijke keuzes worden gemaakt: studie afgerond, start van de arbeidsloopbaan, misschien al een partner en op zoek naar een plek voor een stabielere levensfase. Het aantal eind-dertigers en begin-veertigers onder de retourmigranten is al aanzienlijk lager. In de hogere leeftijdscategorieën wordt in het algemeen minder verhuisd. Dat is ook in de tabel zichtbaar. Naarmate de leeftijd hoger is, worden de absolute aantallen veel kleiner. Het aantal ex-Parkstadters van 55 jaar en ouder dat in een periode van zes jaar naar Parkstad terugverhuisd, bedraagt nauwelijks 400.

Wordt gekeken naar het relatieve aandeel terugkerenden onder alle ex-Parkstadters (ongeacht of men na 1999 nog is verhuisd) per levensfase, dan blijkt dat Parkstadters van 70 jaar en ouder de kleinste kans hebben om terug te keren: ruim 1 procent is in de onderzochte periode terugverhuisd naar Parkstad. Ook de geboren Parkstadters tussen de 45 en 70 jaar zijn niet zo vaak terugverhuisd. Van hen is ongeveer 2 procent teruggekeerd. Op deze manier bezien hebben jongeren grotere terugkeeransen. De 18- tot 25-jarigen zijn, met meer dan 11 procent, veruit het meest terugverhuisd. Uiteraard speelt het feit dat jongere leeftijdsgroepen mobieler zijn een rol.

24–34-jarigen grootste groep, 55-69-jarigen grootste neiging om terug te keren

Grafiek 2 geeft een andere benadering van de omvang van de retourmigratie, namelijk het aantal retourmigranten onder uitsluitend die ex-Parkstadters die na 1999 zijn ver-

Staat 2
Aantal geboren Parkstadters die in 1999 buiten Parkstad woonden naar verhuisgedrag in de periode 1999–2005

	Niet of binnen woon- gemeente verhuisd		Terugverhuisd naar Parkstad		Verhuisd naar elders		Totaal	Aandeel terugverhuisde naar Parkstad in procenten van alle verhuisden naar andere gemeente
	abs	%	abs	%	abs	%		
	abs=100%							
17 jaar of jonger	10 890	80,1	710	5,2	1 990	14,7	13 590	26,3
18–24 jaar	3 810	52,4	820	11,3	2 650	36,4	7 280	23,6
25–34 jaar	11 220	69,9	1 080	6,7	3 750	23,4	16 050	22,4
35–44 jaar	18 830	86,0	550	2,5	2 510	11,5	21 890	18,0
45–54 jaar	16 400	90,6	370	2,0	1 340	7,4	18 110	21,6
55–69 jaar	14 290	92,9	280	1,8	810	5,3	15 380	25,7
70 jaar of ouder	5 520	92,7	80	1,3	360	6,0	5 960	18,2
Totaal	80 960	82,4	3 880	3,9	13 400	13,7	98 240	22,5

huisd. In wezen wordt dan gepercenteerd over degenen die daadwerkelijk verhuizen. Wat meteen opvalt, is dat de 25- tot 35-jarigen weliswaar in absolute aantallen vaak verhuizen, maar dat ze niet het grootste aandeel retourmigranten hebben. Het grootste aandeel retourmigranten onder degenen die in de onderzoeksperiode zijn verhuisd, is te vinden onder de 55- tot 70-jarigen. Hoewel slechts 7 procent (1090) van hen tussen 1999 en 2005 naar een andere gemeente is verhuisd, zijn er wel 280 van hen terugverhuisd naar Parkstad (26 procent). Met andere woorden, zij hebben de laagste verhuigeneigdheid, maar als ze verhuizen, keren zij het vaakst terug naar Parkstad-Limburg. Waarschijnlijk zijn zij na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd terugverhuisd naar de geboorteregio. Het wegvallen van werk vermindert de noodzaak om dichtbij het werk te wonen, waardoor deze groep een iets hogere kans heeft om te verhuizen, en in dit geval om terug te keren. Ook kinderen tot 18 jaar verhuizen vaak terug naar Parkstad als ze naar een andere gemeente verhuizen, namelijk bijna 26 procent. Een verhuizing is voor kinderen vaak geen individuele keuze, omdat ze in de meeste gevallen met hun ouders meeverhuizen. Het hoge aandeel retourmigranten onder kinderen is dan ook een spiegel van de dertigers en veertigers die terug zijn gekeerd. De verhuisde jongeren van 18 tot 25 jaar keren ook geregeld terug naar Parkstad (bijna 24 procent is terugverhuisd en 76 procent is naar een andere gemeente verhuisd). Voor veel jonge mensen gaat het echter slechts om een tijdelijke terugkeer. In verband met het afronden van een studie of het beëindigen van een relatie, komt deze groep relatief vaak voor een korte periode opnieuw in het ouderlijk huis wonen (Schapendonk-Maas, 2001). De

lage verhuigeneigdheid van de 70-plussers is duidelijk in de grafiek te zien. Slechts 440 oorspronkelijke Parkstadters zijn in de onderzoeksperiode over een gemeentegrens heen verhuisd. Hiervan zijn er 80 terugverhuisd naar Parkstad (18 procent) en 360 zijn naar een andere gemeente in Nederland verhuisd (82 procent).

Jonge mensen, en vooral 25- tot 35-jarigen, keren in absolute aantallen gezien dus vaak terug naar Parkstad-Limburg. Wordt gelet op de neiging (geoperationaliseerd als statistische kans) om terug te keren, dan ligt deze bij ouderen ook hoog en bij 55- tot 70-jarigen het hoogst. Hoewel de kans om terug te keren onder de 25- tot 35-jarige ex-Parkstadters niet het hoogst is, geven de hoge absolute aantallen verhuizenden aan dat hier potentie ligt als het gaat om extra terugkerenden. Deze leeftijdscategorie lijkt zeer kansrijk, omdat zij vaak in andere regio's kenniskapitaal hebben opgedaan. Men haalt zo niet alleen aantallen bewoners terug, maar ook een selecte bevolkingsgroep met economisch potentieel.

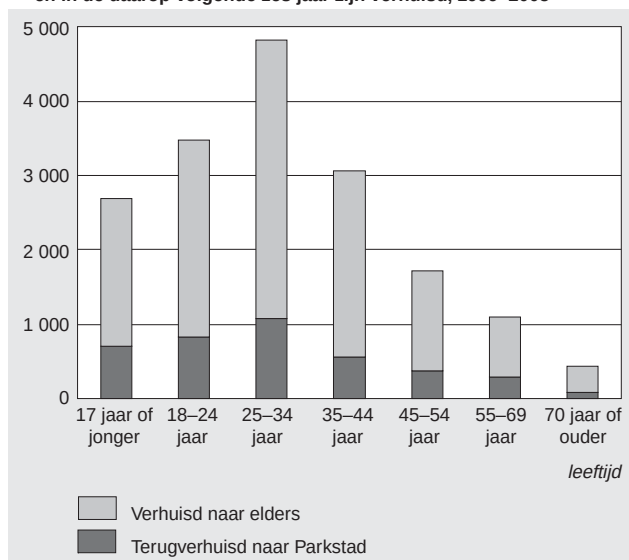
Overige kenmerken van retourmigranten

Welke andere kenmerken hebben de retourmigranten nog meer en hoe verschillen de kenmerken tussen 1999 en 2005? Vaak is een verandering in het huishouden, bijvoorbeeld scheiden of kinderen krijgen, een reden om te verhuizen. Hierdoor is voor veel retourmigranten de leefsituatie in 1999 verschillend van die van zes jaar later. *Staat 3* geeft voor de jaren 1999 en 2005 de samenstelling van persoonlijke en omgevingskenmerken weer van de 4 duizend retourmigranten die zijn terugverhuisd naar Parkstad-Limburg.

Staat 3
Kenmerken van retourmigranten naar Parkstad Limburg, 1999 en 2005 (verticaal gepercenteerd, n=3880)

Kenmerken 1999	%	Absoluut	Kenmerken 2005	%	Absoluut
Geslacht					
Man	51	1 980			
Vrouw	49	1 900			
Afstand van de verhuizing					
Minder dan 10 kilometer	30	1 170			
10 tot 25 kilometer	37	1 420			
25 tot 50 kilometer	5	200			
Meer dan 50 kilometer	28	1 080			
Plaats in huishouden 1999					
Kind	26	1 000			
Alleenstaande	21	805			
Partner zonder thuiswonende kinderen	26	1 000			
Partner met thuiswonende kinderen	17	660			
Ouder van eenouderhuishouden	2	80			
Overig	9	340			
Huishoudensinkomsten 1999					
Laag (<1250 euro)	35	1 360			
Midden (1250–2250 euro)	35	1 340			
Hoog (>2250 euro)	28	1 080			
Woning eigendom 1999					
Huurwoning	43	1 670			
Koopwoning	57	2 200			
Stedelijkheid buurt 1999					
Niet stedelijk	37	1 420			
Weinig stedelijk	24	920			
Matig stedelijk	16	620			
Sterk stedelijk	13	500			
Zeer sterk stedelijk	11	420			
Plaats in huishouden 2005					
			Kind	15	590
			Alleenstaande	22	850
			Partner zonder thuiswonende kinderen	31	1 190
			Partner met thuiswonende kinderen	22	870
			Ouder van eenouderhuishouden	4	160
			Overig	6	230
Huishoudensinkomsten 2005					
			Laag (<1400 euro)	27	1 030
			Midden (1400–2600 euro)	36	1 400
			Hoog (>2600 euro)	36	1 380
Woning eigendom 2005					
			Huurwoning	35	1 640
			Koopwoning	65	2 480
Stedelijkheid buurt 2005					
			Niet stedelijk	8	320
			Weinig stedelijk	20	770
			Matig stedelijk	25	980
			Sterk stedelijk	43	1 660
			Zeer sterk stedelijk	4	140

1. Aantal geboren Parkstadters die in 1999 buiten Parkstad woonden en in de daarop volgende zes jaar zijn verhuisd, 1999–2005

Komt men terug van ver of van dichtbij?

Ex-Parkstadters die tussen 1999 en 2005 niet zijn verhuisd, woonden gemiddeld 70 kilometer van Parkstad-Limburg vandaan. De oorspronkelijke Parkstadters die zijn terugverhuisd naar Parkstad-Limburg woonden gemiddeld iets dichterbij, op een afstand van 48 kilometer van Parkstad-Limburg. De grootste groep (37 procent) woonde tussen 10 en 25 kilometer van Parkstad vandaan. Daarnaast is er een groep retourmigranten die niet verder dan 10 kilometer van Parkstad vandaan woonde. Slechts 5 procent van de terugkerenden woonde tussen 25 en 50 kilometer van Parkstad en bijna 30 procent verder dan 50 kilometer verwijderd. Het lijkt erop dat de geboren Parkstadters die terugkeren binnen een straal van 25 kilometer van Parkstad, dan wel verder dan 50 kilometer van Parkstad verwijderd woonden. De laatstgenoemden zullen voornamelijk in de steden in de Randstad hebben gewoond en terug zijn gekeerd naar Parkstad-Limburg.

Vooral paren zonder kinderen en alleenstaanden keren terug

De ex-Parkstadters die zijn teruggekeerd, zijn vaak alleenstaanden of paren zonder kinderen. Dit zijn enerzijds jonge paren die terugkeren naar hun geboortegrond om daar de eventuele kinderen te laten opgroeien en anderzijds oudere paren van wie de kinderen het huis uit zijn, die met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd hebben besloten om terug te verhuizen naar Parkstad. Als de huishoudensamenstelling van 1999 wordt vergeleken met 2005 (waarbij de terugkerenden in 1999 nog buiten Parkstad woonden en in 2005 in Parkstad) dan blijkt men vaker zonder kinderen te zijn in 2005. Daaruit kan men afleiden dat het uit huis gaan van kinderen nogal eens samenvalt met terugkeer, waarbij de kinderen waarschijnlijk achterblijven in de gemeente van vertrek. Ook zijn retourmigranten na verhuizing vaker alleenstaand of alleenstaande ouder. Dit hangt onder meer samen met scheiding als reden om terug te keren naar Parkstad.

Welvarender na terugkeer

Van de ex-Parkstadters die zijn terugverhuisd naar Parkstad, hadden de meesten lage of gemiddelde huishoudensinkomens in 1999. Opvallend is dat dezelfde retourmigranten in 2005 vooral gemiddelde of hoge huishoudensinkomens hebben (inclusief correctie voor inflatie). Voor een aantal terugkerenden valt de terugkeer samen met een welvaartsverbetering. Voor een deel zal dit het effect zijn van afgestudeerde jongeren die een baan krijgen in Parkstad-Limburg. Voor een ander deel zijn dit ouderparen die zonder kinderen terugkeren. Deze ouderparen hoeven minder personen te onderhouden, waardoor het welvaartsniveau stijgt zonder dat de inkomsten toenemen.

Vaker een koopwoning na terugkeer

Opvallend is ook het woningeigendom. In 1999 (vóór terugkeer) woonde 43 procent van de retourmigranten in een huurwoning. Na terugkeer naar Parkstad woont nog maar 35 procent in een huurwoning. De ex-Parkstadters die terugkeren gaan in Parkstad-Limburg dus vaker in een koopwoning wonen. Dit kan mede verklaard worden door de lage huizenprijzen en een ruim aanbod aan koopwoningen in Parkstad-Limburg.

De mate van stedelijkheid van de buurt laat ook een aantal opvallende veranderingen zien onder de terugkerenden. In 1999 woonde de grootste groep oorspronkelijke Parkstadters die terugkeerden nog in niet-stedelijke buurten, namelijk 37 procent. In 2005, wanneer de ex-Parkstadters zijn terugverhuisd naar Parkstad, woont nog maar 8 procent van hen in een niet-stedelijke buurt en meer dan 40 procent sterk stedelijk. Blijkbaar verruimt een belangrijk deel van de retourmigranten hun landelijke woonomgeving waar men echter niet zijn oorsprong heeft – en met waarschijnlijk weinig voorzieningen – voor een stedelijke buurt in een gebied waar men geboren is.

4. Retourmigratie geen incident

Los van het gegeven dat van alle personen die anno 1999 buiten Parkstad-Limburg woonden circa 4 procent in de daaropvolgende periode terugkeerde, is het ook van belang of er over de jaren heen sprake is van een redelijk constant patroon in terugkeerkanen. Als dat het geval is, geeft dat immers een handvat voor de toekomst. Men kan dan aannemen dat bij een aanhoudend vertrek ook een aanhoudende retourbeweging hoort. Inderdaad laat nadere inspectie van de gegevens zien dat er sprake is van een vrij continu patroon.

Op jaarbasis verhuist bijna 1 procent van alle ex-Parkstadters terug naar Parkstad-Limburg. Op het eerste gezicht lijkt dit misschien weinig, maar gerelateerd aan alle ex-Parkstadters die vanuit hun nieuwe woongemeente naar een andere gemeente verhuizen, blijkt bijna een kwart terug te keren naar Parkstad-Limburg. Dit komt, tot dusver, neer op circa duizend retourmigranten per jaar.

Vaker weg en terug naar geboortegemeente

Is de terugkeerkanen van oorspronkelijke Parkstadters uitzonderlijk of valt het binnen het gemiddelde patroon? Om deze vraag te beantwoorden is het verhuisgedrag van ex-Parkstadters vergeleken met het verhuisgedrag van de

bevolking van Nederland. Op nationaal niveau is onderzocht wat de kans is op retournigratie naar de geboortegemeente van iedereen die in 1999 niet in de geboortegemeente woonde. In de voorgaande paragrafen zijn de terugkeerkanen berekend voor Parkstad als regio, maar niet voor de geboortegemeente. Om een vergelijking met het Nederlands gemiddelde mogelijk te maken is de terugkeerkanen berekend per geboortegemeente binnen Parkstad. Personen die binnen Parkstad-Limburg wonen maar niet meer in hun geboortegemeente, zijn uitsluitend in deze vergelijking met andere Nederlanders ook meegenomen als mogelijke retournigrant.

Van alle mensen die in Nederland zijn geboren en tussen 1999 en 2005 in Nederland woonden (13,3 miljoen), woonde in 1999 56 procent buiten de geboortegemeente. Van hen is 3 procent na 1999 terugverhuisd naar de geboortegemeente en 14 procent naar een andere gemeente in Nederland. Van de personen die in één van de gemeenten van Parkstad-Limburg zijn geboren, woont 64 procent buiten de geboortegemeente. De Parkstadters zijn dus vaker dan gemiddeld naar een andere gemeente vertrokken. Maar ook het percentage dat over de hele onderzoeksperiode gezien terugkeert, ligt met 4 procent hoger. Ex-Parkstadters keren dus vaker terug naar hun geboortegemeente dan de gemiddelde Nederlander.

Wanneer het verhuisgedrag van de ex-Parkstadters naar leeftijd wordt vergeleken met het verhuisgedrag van de gehele Nederlandse bevolking, blijkt dat vooral de 55- tot 70-jarigen geneigd zijn om terug te verhuizen naar de geboortegemeente. Wanneer ex-Parkstadters van deze leeftijdsgroep verhuizen, verhuist ruim 26 procent terug naar de geboortegemeente, tegenover maar 16 procent van de Nederlandse 55- tot 70-jarigen. Kortom: ex-Parkstadters rond de pensioengerechtigde leeftijd verhuizen minder vaak dan andere ouderen, maar als ze verhuizen, keren ze vaker terug naar hun geboortegemeente. Ook de net iets jongere leeftijdsgroep van 45 tot 55 jaar keert in verhouding tot de andere Nederlanders van die leeftijd vaker terug naar de geboortegemeente in Parkstad. Blijkbaar behouden veel geboren Parkstadters die elders in Nederland wonen een band met de geboorteregio en keren ze met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd relatief vaak terug naar de geboortegemeente in Parkstad-Limburg.

5. Conclusie

Personen die in een van de zeven gemeenten van Parkstad-Limburg zijn geboren, vertrekken vaker dan andere Nederlanders uit hun geboorteregio. Ongeveer 37 procent (100 duizend) van alle oorspronkelijke Parkstadters in Nederland woont ergens anders in het land, soms vlakbij in andere delen van Zuid Limburg, maar ook juist vaak verder weg. Concentraties van ex-Parkstadters zijn te vinden in gemeenten grenzend aan Parkstad of in de grote steden in de Randstad. Vergeleken met de blijvers zijn het vaak twintigers of personen van middelbare leeftijd die verhuizen. Vaak zijn ze nog alleen of in een jongere gezinsfase, hebben ze relatief hoge inkomens plus een eigen huis en

wonen ze hetzij in een zeer sterk stedelijke, hetzij in een landelijke omgeving. Hoewel relatief veel Parkstadters zijn weggetrokken naar andere delen van het land, komen ze voor een deel ook weer terug. Van de bijna 100 duizend ex-Parkstadters zijn er tussen 1999 en 2005 bijna 4 duizend teruggekeerd. Dit komt neer op 4 procent van alle ex-Parkstadters. Ten opzichte van alle ex-Parkstadters die buiten Parkstad wonen en nog een keer verhuizen, betekent dit dat een kwart bij verhuizing terugkeert naar Parkstad.

Terugkerenden zijn voornamelijk alleenstaanden en paren zonder kinderen. Ze zijn teruggekeerd vanuit gemeenten nabij Parkstad-Limburg (binnen een straal van 25 kilometer) of komen juist van verder dan 50 kilometer. Dit indiceert dat er sprake is van verschillende typen terugkerenden. Dat komt ook uit de andere resultaten naar voren. De jongere leeftijden, en vooral 25- tot 35-jarigen, overheersen qua absolute aantallen onder de retournigranten. Oudere ex-Parkstadters die terugkeren zijn minder talrijk, maar hun neiging om terug te keren is het hoogst. Na terugkeer is de inkomenspositie voor de meeste retournigranten verbeterd en wonen ze ook vaak in een koopwoning. Een belangrijk deel komt uit een landelijke buurt, een ander deel uit een zeer stedelijke buurt. In Parkstad-Limburg komt men overwegend terecht in matig stedelijke tot stedelijke buurten.

Ex-Parkstadters keren vaker terug naar de geboortegemeente dan andere Nederlanders. Wanneer het verhuisgedrag van de tussen 1999 en 2005 verhuisden ex-Parkstadters en Nederlanders met elkaar wordt vergeleken, blijkt dat vooral de ex-Parkstadters van rond de pensioengerechtigde leeftijd vaker terugkeren dan gemiddeld. Blijkbaar is het wegvallen van werk rond de pensioengerechtigde leeftijd toch een belangrijke aanleiding voor de ex-Parkstadters om terug te keren naar hun geboortegrond. Ondanks het hoge aandeel terugkeerders ten opzichte van de verhuizers onder 55- tot 70-jarigen, gaat het in absolute aantallen om nog geen 400 ex-Parkstadters in een periode van zes jaar. Wordt naar de terugkeerkanen gekeken ten opzichte van alle ex-Parkstadters, ongeacht of zij zijn verhuisd tussen 1999 en 2005, dan hebben percentageel gezien de 18- tot 25-jarigen de grootste kans om terug te keren: van alle ex-Parkstadters van 18- tot 25-jarigen is namelijk 11 procent teruggekeerd naar Parkstad tussen 1999 en 2005. Maar daar staat tegenover dat deze groep ook weer snel vertrekt. Hun terugkeer was waarschijnlijk vaak voor tijdelijk bedoeld vanwege het afronden van hun studie.

En dan zijn er de 25- tot 35-jarigen. Van alle retournigranten naar Parkstad zijn zij de grootste groep, namelijk bijna 1,1 duizend in een periode van zes jaar. Maar het is ook een leeftijdsgroep die vaak vanuit de woonplaats buiten Parkstad-Limburg weer doorstroomt naar andere plaatsen in het land. Vanuit dat perspectief gezien is het daarom juist deze jongere groep, met relatief meer talent, inkomsten of koopkracht, waar Parkstad 'winst' zou kunnen behalen door ze weer voor wonen in Parkstad-Limburg te winnen. De uitdaging is om diegenen die de arbeidsmarkt inmiddels hebben betreden en bezig zijn met een carrière opvolgende kansen te bieden in Parkstad. Het belang ligt

niet in het tegengaan van krimp, maar in het voorkomen van verlies aan talent. Passende werkgelegenheid lijkt het belangrijkste instrument, heimwee krijgen velen op oudere leeftijd wellicht alsnog.

Literatuur

Draaisma, D., 2008, De Heimweefabriek. De Historische Uitgeverij, Groningen.

Gerichhauzen, L. en J. Dogterom, 2007, Krimp als kans. Advies bij veranderingsprocessen in stedelijke gebieden. Provincie Limburg en Ministerie VROM, Maastricht/Den Haag.

Nicolaas, H., 2004, Helft van de emigranten komt weer terug. CBS-webmagazine 23 augustus 2004.

Nicolaas, H., 2007, Bevolkingsprognose 2006–2050. Veronderstellingen over emigratie. Bevolkingstrends 55(1), blz. 65–73.

Otten, F., W. Bos, C. Vrooman en S. Hoff, 2006, Armoedebericht 2006. CBS/SCP, Voorburg/Den Haag.

Stipo Consult, 2004, Lekker thuis in Parkstad-Limburg. Regionale visie op het wonen en de woonmilieus in Parkstad-Limburg. Stipo Consult, Amsterdam.

Schapendonk-Maas, H., 2001, Boemerangkinderen. CBS-webmagazine 1 mei 2001.